

Љубиша Р. Митровић¹
Универзитет у Нишу,
Филозофски факултет,
Департман за социологију
Ниш (Србија)

316(497.1)"1945/1980"(049.32)
Осврћ
Примљен 01/08/2023
Прихваћен 11/09/2023
doi: [10.5937/socpreg57-45786](https://doi.org/10.5937/socpreg57-45786)

ДРАГОЦЕН ДОПРИНОС ИСТОРИЈИ СОЦИОЛОГИЈЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ

Поводом превода и објављивања студије Зинаиде Т. Голенкове *Прилој историји југословенске социологије*, Библиотека *Социолошкој прејледа*, Српско социолошко друштво, Београд, 2022, 245 стр., превела Сузана Стојковић.

Апстракт: Рад представља осврт на научни допринос руске социолошке проф. др Зинаиде Т. Голенкове, посебно у области истраживања југословенске (и српске) социологије у периоду њеног социјалистичког развоја, као и на њен лични ангажман у остваривању сарадње између (совјетских) руских и (југословенских) српских социолога у периоду од шездесетих година 20. века до данас.

Имајући у виду богатство историје српске и југословенске социологије, чијем истраживању је Голенкова пружила велики допринос, у раду се пледира за развијање посебне академске, социолошке дисциплине, која би се бавила развојем социологије у Србији.

Кључне речи: З. Т. Голенкова (1939), историја југословенске и српске социологије, совјетско-југословенска и руско-српска социолошка научна сарадња

Упознати корене настанка и развоја једне науке интегрални је део културе памћења у академској заједници, али и основна претпоставка за разумевање њених савремених контроверзи и остварених домета. Тако је и са социологијом као науком.

¹ ljubisa.mitrovic@filfak.ni.ac.rs

Нажалост, у нас се недовољно посвећује пажња изучавању ове проблематике, о чему нам говоре како наставни планови и програми, тако и образовна пракса, тј. чињеница да се овим питањем систематски бави мали број истраживача и угледних посленика у нашој академској заједници. Управо је прошле јесени у Београду изашла једна студија – монографија руске професорке Зинаиде Т. Голенкове *Прилој историји југословенске социологије* (Golenkova, 2022). Реч је о преводу докторске дисертације ове угледне научнице, коју је одбранила 1980. године на Ломоносовом универзитету, и која је, природно, најпре објављена на руском језику 1984. године у Москви (Голенкова, 1984). Ова драгоцену студија представља сведочанство о развоју социологије у нас у периоду заједничког живљења у Југославији. Издање које је сада објављено на српском представља, у мањој мери, допуњен превод тог руског (заправо: совјетског) издања, на који се чекало безмало четири деценије, проширен ауторским предговором српском издању и поговором који је о овој студији написао професор др Слободан Антонић (Antonić, 2022).

Зинаида Т. Голенкова (1939) је европски афирмисана социолошкиња у савременој руској социологији. Докторирала је на Ломоносовом универзитету на проблематици историје развоја социологије у Југославији и објавила је више запажених студија и уџбеника из социологије. Највећим делом своје професионалне каријере радила је на московском Институту за социологију Руске академије наука, чији је била и заменик директора у неколико мандата, а сада је руководилац Центра за истраживање социјалне структуре и социјалног раслојавања ове светски признате институције. Члан је руске Академије друштвених наука и Српске академије образовања. У нас је преведено и објављено неколико њених студија, као што су: *Историја социолошке мисли у земљама централне и источне Европе* у коауторству са Николајем П. Нарбутом (Golenkova, Narbut, 2015); уџбеник *Социологија* за студенте Филозофског факултета у Косовској Митровици, у коауторству са проф. др Данилом Ж. Марковићем и проф. др Урошем Шуваковићем (Marković, Golenkova, Šuvaković, 2009). Такође, у оквиру међународне монографије преведене на српски језик Л. Пејлин, М. К. Горшков, С. Скалон и К. Л. Шарма (2014) преведено је поглавље – коауторски рад професорке Голенкове и академика РАН М. К. Горшкова, под насловом „Промене у друштвеној стратификацији руског друштва у периоду преображаја“ (Golenkova, Gorshkov, 2014, str. 21–36).

Зинаида Голенкова је активно сарађивала са социолошком заједницом Србије и Југославије, а у последње три деценије са Институтом / Центром за социолошка истраживања Филозофског факултета Универзитета у Нишу и Филозофским факултетом Универзитета у Приштини, Косовска Митровица. Учествовала је са својим радовима на бројним научним скуповима у Србији, публикујући их у зборницима са тих скупова, преводила радове наших аутора на руски језик и пружала подршку развијању њихове сарадње са социолошком асоцијацијом Русије. Активно сарађује са Српским социолошким друштвом и члан је Међународне редакције часописа *Социолошки њрејлед*. Њени радови су објављивани у часопису нишког универзитета *Теме*, новосадском *Зборнику Мајице српске за друштвене науке*, косовскомитровачком *Зборнику радова Филозофског факултета у Приштини* и др.

По својој структури и оствареном нивоу социолошке анализе и интерпретације, књига Голенкове *Прилој историји југословенске социологије* представља целовиту

монографију о развоју социологије у Југославији. Ауторка најпре указује на историјски и социокултурни контекст настанка социјалних идеја на простору Југославије у 19. веку (садржаних у стваралаштву Светозара Марковића, Вука Караџића...), а потом се фокусира на генезу институционалног развоја социологије у Југославији и стваралачке домете југословенских аутора. Голенкова разматра главне фазе и тенденције у развоју социолошке мисли у Југославији, класификујући их у три периода: први период који се хронолошки поклапа с последњом четвртином 19. века и почетком 20. века (до 1918. године); други период од 1919. до 1941; и трећи период се односи на послератни развој (након 1945. године), када је социологија од 60-их година заузела своје место међу друштвеним наукама у нас. Ауторка сматра да је први период генезе социолошке мисли на простору Југославије везан за истраживачку и научну делатност Вука Караџића, Светозара Марковића, Валтазара Богишића, Јована Цвијића и Димитрија Туцовића. Други период везан је за допринос Мирка Косића, Слободана Јовановића, Динка Томашића, Филипа Филиповића, Веселина Маслеше, Ђорђа Тасића, Сретена Вукосављевића...

Међутим, Голенкова се посебно усредсредила на истраживање друштвено-економских и културно-политичких предуслова развоја социолошке науке после Другог светског рата. Указујући на значај антифашистичке и народноослободилачке борбе (1941–1945) и социјалистичке револуције у Југославији за еманципацију народа са ових простора, она указује на тековине социјалистичке револуције: аграрна реформа, индустријализација и урбанизација земље, затим (1950) доношење Закона о радничком управљању предузећима и институционалних промена на фону демократизације друштвених односа и њихове импликације на промене у социјалној структури, као и на развој образовања и науке. У овом контексту Голенкова разматра како институционални развој социологије тако и стваралаштво истакнутих дојена социолошке науке. Она посебно указује на формирање најважнијих научних социолошких центара у Југославији: од института до студијских група и факултета у Београду, Загребу, Љубљани, Скопљу, као и на најактивније истраживаче и дојене социологије на бившем југословенском простору, који су се бавили како изучавањем теоријских и методолошких проблема, тако и иницирањем и остварењем програма емпиријских истраживања у социологији (Радомир Лукић, Анте Фијаменго, Јоже Горичар, Војин Милић, Михаило Поповић, Михаило Ђурић, Илија Станојчић, Вељко Рус, Цветко Костић, Загорка Голубовић, Руди Супек, Иван Кувачић, Владимир Милановић, Мирослав Печујлић, Зоран Видаковић, Јосип Жупанов, Данило Ж. Марковић).

У овом глобалном осврту ауторка указује и на значај критичке активности групе филозофа и социолога из Београда и Загреба у преломном разматрању гносеолошко-методолошких претпоставки за заснивање друштвених наука и социологије као науке у нас, као што су расправе на чувеном Бледском сусрету филозофа и научника у области теорије сазнања или пак делатност међународне Корчуланске школе филозофа и групе окупљене око часописа *Праксис*, који су утицали на развој друштвене критике, али и на међународну афирмацију друштвено-хуманистичких наука. У овом контексту је посебно истакнута активност Михаила Марковића, Предрага Враничког, Светозара Стојановића, Љубомира Тадића, Миладина Животића, Гаја Петровића, Милана Кангрге и Рудија Супека. Ове институције и часописи на којима

су учествовали бројни марксисти и социолози различите теоријске оријентације из различитих земаља света, „ширили су активну мирољубиву коегзистенцију на пољу духа“ и промовисали критичку мисао у Југославији. Без обзира на то што су их званични идеолошки центри оцењивали и оптуживали за тзв. продор „пробуржоаских тенденција“, ове групе су неспорно одиграле позитивну улогу у критици стаљинизма и дедогматизацији наших друштвенохуманистичких наука.

Друго поглавље ове књиге односи се на теорију, методологију, методе истраживања. У њему Голенкова анализира контроверзе око предмета социологије и њеног места у систему друштвених наука, и кључних питања теорије и методологије заснивања социолошких истраживања у нас. Ова анализа показује да ауторка у разматрању ових питања једнако прати макротеоријске аспекте проблематизације, компаративно суочавајући их са елементима методологије и праксе емпиријских социолошких истраживања. У овој глави даје се детаљни преглед теоријских и методолошких проблема социолошких истраживања у нас, са посебним освртом на организацију емпиријских истраживања и њихових резултата у научној анализи социокласне структуре југословенског друштва. Ауторка је показала широко познавање емпиријских истраживања наших социолога на читавом простору Југославије и са респектом пише о доприносу наших аутора социолога у заснивању како макротеоријских концепата, тако и теорија средњег обима у методологији истраживања промена у социјалној структури на различитим нивоима друштвене организације од микродруштвених структура (локалних заједница, градова, региона) до република и глобалног југословенског нивоа.

Ако се упореди првобитна верзија њене докторске дисертације (објављена на руском 1984) са овим српским преводом, може се запазити богатство иновација у тексту, што говори да је ауторка и после 1984. пратила развој социолошке науке на простору Југославије и Србије, а то указује на њен професионализам, који је за сваку похвалу. У овој глави посебно су анализирани резултати емпиријских истраживања у вези са реализованим пројектима у нас: *Социјална стурктура и њојекрејљивоси радничке класе Југославије* (1963), *Промене у класној стурктури југословенској друштва* (1966), *Друштвени слојеви и друштвена свеси* (1977). Такође ауторка указује и на бројне међународне симпозијуме и конференције које су одржане у Југославији: *Социјализам и промена у класној стурктури* (1966), *Динамика социјалне стурктуре и проблеми хуманизма у социјалистичком друштву* (1967), *Социјална стурктура савременој југословенској друштва* (1971), *Друштвени конфликти и социјални развој Југославије* (1972), *Радничка класа у југословенском друштву* (1983), *Регионалне разлике, развој и глобални систем у Југославији* (1984). Ауторка у овом контексту указује на посебан допринос појединих аутора у анализи промена друштвене структуре југословенског друштва, потенцирајући посебно значај радова: Војина Милића, Радомира Лукића, Мирослава Печулића, Михаила Поповића, Стипе Шувара, Олега Мандића, Здравка Млинара, Петра Козића, Петра Марковића, Зорана Видаковића.

У трећем поглављу Голенкова је своју пажњу усмерила на разматрање развоја посебних социолошких дисциплина у југословенској социологији, истичући њихов значај у развоју социологије на југословенском простору. У овом делу она се бави анализом истраживања у области социологије рада, која је постала све важнија научна

дисциплина везана за социјалне импликације процеса индустријализације, промене у производним односима, професионалној структури, на проблеме мотивације за рад и културе рада, конфликта на раду, партиципацији у индустријским односима. Ауторка се с правом овде задржала на истраживањима у овој области, указујући на њен значај за разумевање дијалектике производних снага и односа производње, и реалне процесе социјалне еманципације радничке класе и запослених у савремености. Она указује да у овој области социологије рада делују бројни познати југословенски социолози, као што су: Јосип Жупанов, Јосип Обрадовић, Владимир Рашковић, Данило Ж. Марковић, Предраг Раденовић, Вељко Рус, Томислав Томенковић, Слободан Вукићевић, Зоран Бујас, Душан Чалић. У овом поглављу говори се и о феномену спољних миграција и њихове импликације, са посебним апострофирањем истраживања Живана Танића (Танић, 1974; 1979) и Владимира Гречића (Гречић, 1975).

Посебну пажњу ауторка је посветила проучавањима југословенског села од стране савремених социолога, поентирајући истраживачку активност: Цветка Костића, Петра Марковића, Стипе Шувара, Вељка Цвијетичанина, Светозара Ливаде, Владе Пуљиза. Голенкова у својој монографији анализира и социолошка истраживања проблема омладине и образовања у Југославији, указујући на значајан допринос у овој области, који су дали Манојло Броћић, Војин Милић, Велимир Томановић, Петре Георгијевић, Сергеј Флере, Александар Тодоровић. Она истиче да социологија омладине и образовања заузима значајно место у савременој југословенској социологији подвлачећи значај одржаног симпозијума југословенских социолога, под називом *Друштвени положај и проблеми омладине* (1968), као и емпиријског истраживања – *Југословенски студенти и социјализам*. У овом контексту посебно се истиче активност Института друштвених наука у Београду у организацији емпиријских истраживања и научних скупова.

Посебно тематско подручје у оквиру овог поглавља везано је за научна истраживања проблема брака и породице у нас. У овом контексту запажена је улога следећих социолога: Оливере Бурић, Марка Младеновића, Руже Фирст, Анђелке Милић, Руже Петровић, Загорке Голубовић, Слободана Јакшића.

Закључно поглавље у ауторкином приказу развоја социологије у нас посвећено је истраживањима улоге средстава масовних информација и јавног мњења. Према Голенковој интересовање социолога за истраживање јавног мњења у Југославији почиње да расте од 60-их година. Први рад о овој проблематици је брошура Јована Ђорђевића *О јавном мњењу* (Ђорђевић, 1957). Потом се систематски овом проблематиком бавио Центар за истраживање јавног мњења при Институту друштвених наука у Београду који је почео са радом 1964. године. Ауторка указује на југословенске социологе који су се пионирски бавили овом проблематиком: Мухамед Нухић, Филдус Џинић, Ана Барбић, Богдан Осолник, Светозар Ђулибрк, Златко Гребо, Драгомир Пантић, Слободан Боснић, Првослав Плавшић и др. У својој монографији она показује како су се развојем нових облика медијских технологија ширила проблемска поља истраживања значаја симболичке моћи у савремености. У том контексту она посебно истиче све веће интересовање научника за ову област, појаву нових научних дисциплина, поред журнализма и комуникологије и појаву публикација и нових истраживачких ликова, међу којима издваја књиге Томе Ђорђевића (Ђорђевић, Т.,

1975; 1981) и зборник *Друштвености комуникације* (Meštrović, 1978). Ова тематика је значајно окупирао нову генерацију социолога и научника других профила, и од фундаменталног је значаја за формирање медијске писмености самоуправљача и грађанства, и њихову партиципацију у јавном животу.

На крају, морамо истаћи и сериозан поговор Слободана Антонића, који је написан поводом превода и објављивања ове монографије, под називом „Важна књига за историју српске социологије“ (Antonić, 2022, str. i–viii). Колега Антонић подвлачи да је студија Голенкове данас актуелна и да даје информативни преглед најважнијих институционалних дешавања и научних резултата у области социологије у Југославији (1945–1980). Могли бисмо рећи да је она наставак и допуна књиге Милована Митровића *Југословенска џредрајна социологија* (1982), која се односи на раздобље 1918–1941. Антонићев текст носи део критичке ноте у односу на Голенковину интерпретацију улоге „праксисоваца“ у развоју друштвених наука и хуманистичке критике у нас.

Књига Зинаиде Голенкове, заједно са тротомним прилозима из историје развоја социологије у Србији, које је са научне конференције „Сто година социологије у Србији“ објавило Српско социолошко друштво, као посебно издање часописа *Социолошки џрејлед* (гост-уредник Antoniћ, 2012), представљаће незаобилазну литературу за изучавање историје развитка социолошке мисли и социолошке науке у нас. Као таква, она ће послужити не само студентима и наставном особљу академске заједнице социолога већ и онима које занима историја развитка друштвенохуманистичких наука и развој критичке мисли у нас.

Уз похвалу Српском социолошком друштву, јер је у последњих десетак година посветило значајну пажњу националној социолошкој традицији, треба истаћи да је крајње време да се у наставне планове и програме студијских група социологије уведе нова наставнонаучна дисциплина **Историја развоја социологије у Србији**, која би имала поливалентну функцију у едукацији нове генерације професионалних социолога и афирмацији њиховог позива, који има дубље корене и традицију у нашој науци и култури.

Ljubiša R. Mitrović¹
University of Niš,
Faculty of Philosophy,
Department of Sociology
Niš (Serbia)

A VALUABLE CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF SOCIOLOGY IN YUGOSLAVIA

On the occasion of translation and publication of the study
by Zinaida T. Golenkova *A Contribution to the History of Yugoslav
Sociology*, Library of the *Sociological Review*, Serbian Sociological Society,
Belgrade, 2022, 245 pages, translated by Suzana Stojković.

(Translation *In Extenso*)

Abstract: The paper is a review of the scientific contribution of Russian sociologist, Professor Zinaida T. Golenkova, PhD, particularly in the field of research of Yugoslav (and Serbian) sociology in the period of its socialist development, as well as Golenkova's personal engagement in the cooperation between (Soviet) Russian and (Yugoslav) Serbian sociologists in the period from the 1960s to date.

Having in mind the wealth of history of Serbian and Yugoslav sociology, to the research of which Golenkova largely contributed, the paper pleads for the development of a special academic, sociological discipline that would deal with the development of sociology in Serbia.

Keywords: Z. T. Golenkova (1939), history of Yugoslav and Serbian sociology, Soviet-Yugoslav and Russian-Serbian sociological scientific cooperation

Becoming familiar with the roots of the emergence and development of a science is integral part of the memory culture in the academic community, as well as the basic pre-supposition for understanding its contemporary controversies and accomplishments. The same refers to sociology as a science. Unfortunately, insufficient attention is dedicated to the study of these issues in our country, which is proved by both syllabi and curricula and by educational practice, i.e., the fact that this matter is systematically dealt with by a small number of researchers and eminent figures in our academic community. Last autumn saw the publication of the study, or the monograph by Russian Professor Zinaida T. Golenkova

¹ ljubisa.mitrovic@filfak.ni.ac.rs

entitled *A Contribution to the History of Yugoslav Sociology* (Golenkova, 2022). This is the translation of the doctoral dissertation of this outstanding scientist, defended at the Lomonosov Moscow State University in 1980, originally published in the Russian language in Moscow (Golenkova, 1984). This valuable study is a testimony about the development of sociology in our country during the co-existence period in former Yugoslavia. The book recently published in Serbian is, to a smaller extent, the supplemented translation of the original Russian (i.e., Soviet) edition, which has been awaited for almost four decades, with the author's foreword written specially for the Serbian edition and the afterword about this study written by Professor Slobodan Antonić, PhD (Antonić, 2022).

Zinaida T. Golenkova (1939) is an eminent sociologist in modern Russian sociology, recognized throughout Europe. She got her PhD at the Lomonosov Moscow State University in the field of problems of the history of the sociology development in Yugoslavia. She has written a number of outstanding studies and textbooks of sociology. For the greatest part of her professional career, she worked at the Moscow Institute of Sociology of the Russian Academy of Sciences, where she also held the position of the Vice Director with several mandates. Currently she is the head of the Centre for the Study of Social Structure and Social Stratification in this world-renowned institution. She is a member of the Russian Academy of Social Sciences and of the Serbian Academy of Education. Several studies by Golenkova have been translated into Serbian and published in our country, such as: *History of Sociological Thought in Central and Eastern European Countries*, co-authored by Nikolay P. Narbut (Golenkova, Narbut, 2015), and the textbook *Sociology* for the Faculty of Philosophy in Kosovska Mitrovica, co-authored by Professor Danilo Ž. Marković, PhD, and Professor Uroš Šuvaković, PhD (Marković, Golenkova, Šuvaković, 2009). Moreover, within the international monograph by L. Peilin, M. K. Gorshkov, C. Scalon & K. L. Sharma (2014), one chapter was translated into Serbian of the co-author paper by Professor Golenkova and academician of the Russian Academy of Sciences, M. K. Gorshkov, entitled "Changes in the Social Structure of Russian Society Within the Period of Transformation" (Golenkova, Gorshkov, 2014, pp. 21-36).

Zinaida Golenkova actively cooperated with the sociological community of Serbia and Yugoslavia, and in the past three decades with the Institute / Centre for Sociological Research of the Faculty of Philosophy, the University of Niš, and with the Faculty of Philosophy, the University of Priština in Kosovska Mitrovica. She has presented her works at numerous scientific gatherings in Serbia, which were published in the proceedings of those gatherings, and translated the papers of our authors into Russian, while supporting the development of their cooperation with the Sociological Association of Russia. She actively cooperates with the Serbian Sociological Society and is a member of the International Editorial Board of the journal *Sociological Review*. Her papers have been published in the journal *Topics (Teme)* of the University of Niš, in Novi Sad *Collection of Matica srpska for social sciences, in the Collection of works of the Faculty of Philosophy*, the University of Priština in Kosovska Mitrovica etc.

By its structure and the achieved level of sociological analysis and interpretation, Golenkova's book *A Contribution to the History of Yugoslav Sociology* constitutes a comprehensive monograph about the development of sociology in Yugoslavia. The author first points to the historical and socio-cultural context of the emergence of social ideas in the territory of Yugoslavia in the 19th century (contained in the works of Svetozar Marković,

Vuk Karadžić etc.), and then focuses on the genesis of the institutional development of sociology in Yugoslavia and creative accomplishments of Yugoslav authors. Golenkova considers the main stages and tendencies in the development of sociological thought in Yugoslavia, categorizing them into three periods: the first period, which chronologically coincides with the last quarter of the 19th century and the beginning of the 20th century (by 1918); the second period from 1919 to 1941; and the third period that covers the post-war development (after 1945), when from 1960s onwards sociology took its place among social sciences in our country. The author thinks that the first period of the genesis of sociological thought in the territory of Yugoslavia is related to the research and scientific activity of Vuk Karadžić, Svetozar Marković, Valtazar Bogišić, Jovan Cvijić and Dimitrije Tucović. The second period refers to the contribution of Mirko Kosić, Slobodan Jovanović, Dinko Tomašić, Filip Filipović, Veselin Masleša, Đorđe Tasić, Sreten Vukosavljević etc.

However, Golenkova particularly focuses on the research of socio-economic and cultural-political prerequisites for the development of sociological science after the Second World War. Pointing to the importance of anti-Fascist and national liberation struggle (1941–1945) and the socialist revolution in Yugoslavia for the emancipation of the people in this territory, she stresses the achievements of the socialist revolution: agrarian reform, industrialization and urbanization of the country, the enactment of the Law on Workers' Management in Enterprises (1950) and institutional changes in the field of democratization of social relations and their implications for the changes in the social structure, as well as for the development of education and science. Within this context, Golenkova considers both the institutional development of sociology and the creative work of outstanding figures of sociological science. She particularly points to the establishment of most important scientific sociological centres in Yugoslavia: from institutes to study groups and faculties in Belgrade, Zagreb, Ljubljana and Skopje, as well as the most active researchers and doyens of sociology in ex-Yugoslav territory, who dealt both with studying of theoretical and methodological problems and with the initiation and realization of the programs of empirical research in sociology (Radomir Lukić, Ante Fijamengo, Jože Goričar, Vojin Milić, Mihailo Popović, Mihailo Đurić, Ilija Stanojčić, Veljko Rus, Cvetko Kostić, Zagorka Golubović, Rudi Supek, Ivan Kuvačić, Vladimir Milanović, Miroslav Pečujlić, Zoran Vidaković, Josip Županov and Danilo Ž. Marković).

In this global overview, the author also points to the importance of critical activity of the group of philosophers and sociologists from Belgrade and Zagreb in the critical consideration of epistemological-methodological presuppositions for the establishment of social sciences and sociology as a science in our country, such as the debates at the famous Bled Meeting of philosophers and scientists in the field of the theory of cognition or, for example, the activity of the international Korčula School of Philosophy and the group gathered around the journal *Praxis*, which influenced the development of social critique, as well as the affirmation of social sciences and humanities. In this context, there is a particular emphasis on the additive of Mihailo Marković, Predrag Vranicki, Svetozar Stojanović, Ljubomir Tadić, Miladin Životić, Gajo Petrović, Milan Kangrga and Rudi Supek. These institutions and journals, with the participation of many Marxists and sociologists of different theoretical orientations and from different countries worldwide, "spread active peaceful coexistence in the field of spirit" and promoted critical thought in Yugoslavia. Regardless of the fact that the official ideological centres assessed and accused them of the

so-called breakthrough of “pro-bourgeois tendencies”, these groups indisputably played a positive role in criticising Stalinism and de-dogmatization of our socio-humanistic sciences.

The second chapter of the book refers to the theory, methodology and methods of research. In it, Golenkova analyses controversies about the subject of sociology and its place in the system of social sciences, and key questions of the theory and methodology of establishing sociological research in our country. This analysis shows that in the consideration of these matters the author equally follows the macro-theoretical aspects of problematization, comparatively contrasting them with the elements of methodology and practice of empirical sociological research. This chapter presents a detailed overview of theoretical and methodological problems of sociological research in our country, with a particular emphasis on the organization of empirical research and its result in the scientific analysis of the socio-class structure of Yugoslav society. The author shows her broad knowledge of empirical research by our sociologists in the entire territory of Yugoslavia and she writes respectfully about the contribution of our authors/sociologists in the establishment of both macro-theoretical concepts and of medium scale theories of researching changes in the social structure at different levels of social organization, from micro-social structures (local communities, towns/cities and regions) to republics and the global Yugoslav level.

When comparing the original version of the author’s doctoral dissertation (published in Russian in 1984) with the Serbian translation, one can see the wealth of innovations in the text, which shows that even after 1984 the author continued following the development of sociological science in the territory of Yugoslavia and Serbia. This proves her praiseworthy professionalism. In this chapter, she particularly analyzes the results of empirical research regarding the projects implemented in our country: *Social Structure and Mobility of Working Class of Yugoslavia* (1963), *Changes in the Class Structure of Yugoslav society* (1966), and *Social Strata and Social Awareness* (1977). Furthermore, the author also points to many international symposiums and conferences held in Yugoslavia: *Socialism and Change in the Class Structure* (1966), *Dynamics of the Social Structure and Problems of Humanism in Socialist Society* (1967), *Social Structure of Modern Yugoslav Society* (1971), *Social Conflicts and Social Development of Yugoslavia* (1972), *Working Class in Yugoslav Society* (1983), *Regional Differences, Development and Global System in Yugoslavia* (1984). Within this context, the author points to the special contribution of certain authors in the analysis of changes in the social structure of Yugoslav society, emphasizing particularly the importance of the works by Vojin Milić, Radomir Lukić, Miroslav Pečujlić, Mihailo Popović, Stipe Šušar, Oleg Mandić, Zdravko Mlinar, Petar Kozić, Petar Marković and Zoran Vidaković.

In the third chapter, Golenkova directs her attention to the consideration of the development of separate sociological disciplines in Yugoslav sociology, emphasizing their importance in the development of sociology in the Yugoslav territory. In this part of the book, she deals with the analysis of research in the field of Suver sociology of labour, which has become an increasingly important scientific discipline regarding social implications of the industrialization process, changes in production relations, professional structure, problems of job motivation and the culture of labour, conflicts at work, and participation in industrial relations. The author rightfully focuses on the research in this field, referring to its importance for understanding the dialectics of productive forces and production relations, and real processes of social emancipation of the working class and employees in modern

times. She points out that many eminent Yugoslav sociologists actively participate in this field of sociology of labour, such as Josip Županov, Josip Obradović, Vladimir Rašković, Danilo Ž. Marković, Predrag Radenović, Veljko Rus, Tomislav Tomenković, Slobodan Vukićević, Zoran Bujas and Dušan Čalić. This chapter also speaks about the phenomenon of external migration and its implications, with a special emphasis on the research by Živan Tanić (Tanić, 1974; 1979) and Vladimir Grečić (Grečić, 1975).

The author dedicates special attention to the research of the Yugoslav village by contemporary sociologies, pointing to the research activity of Cvetko Kostić, Petar Marković, Stipe Šušvar, Veljko Cvijetičanin, Svetozar Livada and Vlada Puljiz. In her monograph book, Golenkova also analyzes sociological research of the problems of youth and education in Yugoslavia, pointing to the significant contribution in this field made by Manojlo Bročić, Vojin Milić, Velimir Tomanović, Petra Georgijevski, Sergej Flere and Aleksandar Todorović. She stresses that sociology of youth and education has an important place in modern Yugoslav sociology, underlining the significance of the symposium of Yugoslav sociologists held under the name *Social Position and Problems of Youth* (1968), as well as of the empirical study *Yugoslav Students and Socialism*. In this context, a particular emphasis is placed on the activity of the Institute of Social Sciences in Belgrade in the organization of empirical research and scientific gatherings.

A special thematic area within this chapter is related to the scientific research of the problems of marriage and family in our country. In this respect, there is an emphasis on the outstanding activity of the following sociologists: Olivera Burić, Marko Mladenović, Ruža First, Anđelka Milić, Ruža Petrović, Zagorka Golubović and Slobodan Jakšić.

The final chapter in the author's overview of the development of sociology in our country is dedicated to the research into the role of the mass information means and public opinion. According to Golenkova, sociologists' interest in researching the public opinion in Yugoslavia has increased since the 1960s. The first paper about this problem subject was the brochure by Jovan Đorđević *On Public Opinion* (Đorđević, 1957). Afterwards, this problem was systematically dealt with by the Centre for Public Opinion Research within the Institute of Social Sciences in Belgrade, which was established in 1964. The author points to the Yugoslav sociologists who were pioneers in dealing with this problem field: Muhamed Nuhić, Fildus Džinić, Ana Barbić, Bogdan Osolnik, Svetozar Čulibrk, Zlatko Grebo, Dragomir Pantić, Slobodan Bosnić, Prvoslav Plavšić and others. In her monograph, she shows how, with the development of new forms of media technologies, the problem fields broadened in the research of the importance of symbolic power in modern times. In that context, she particularly emphasizes scientists' ever-increasing interest in this field, the emergence of new scientific disciplines, apart from journalism and communicology, and new publications and new research figures. Here she particularly emphasizes the books by Toma Đorđević (Đorđević, T., 1975; 1981) and the collection of papers *The Social Trait of Communication* (Meštrovic, 1978). This topic has substantially occupied the attention of the new generation of sociologists and scientists of other profiles, and it is of fundamental significance for the formation of media literacy of self-managers and citizens, and their participation in public life.

Finally, we must also emphasize the serious afterword by Slobodan Antonić, entitled "An Important Book for the History of Serbian Sociology", which was written on the occasion of the translation and publication of this monograph (Antonić, 2022, pp. i–viii).

Our colleague Antonić emphasizes that Golenkova's study is of current character today and that it provides an informative overview of the most important institutional events and scientific results in the field of sociology in Yugoslavia (1945–1980). We may say that this is a continuation and supplement to Milovan Mitrović's book *Yugoslav Pre-War Sociology* (1982), which covers the period 1918–1941. Antonić's text has a somewhat critical tone regarding Golenkova's interpretation of the role of "praxis supporters" in the development of social sciences and humanist critique in our country.

Zinaida Golenkova's book, together with the three-volume contributions from the history of the development of sociology in Serbia, published by the Serbian Sociological Society in the proceedings of the scientific conference "One Hundred Years of Sociology in Serbia" as a special edition of the journal *Sociological Review* (guest editor Antonić, 2012), will be compulsory literature for studying the history of the development of sociological thought and sociological science in our country. Thus, it will be useful not only to students and teaching staff of the academic community, but also to those who are interested in the history of the development of social sciences/humanities and the development of critical thought in our country.

While praising the Serbian Sociological Society for dedicating significant attention to the national sociological tradition in the past ten years or so, it should be stressed that it is high time for introducing a new teaching and scientific discipline in the syllabi and curricula of the study groups of sociology – **History of the development of sociology in Serbia**. It would have a polyvalent function in educating a new generation of professional sociologists and the affirmation of their vocation that has deeper roots and tradition in our science and culture.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Antonić, S. (2022). An Important Book for the History of Serbian Sociology. In: Z. T. Golenkova. *A Contribution to the History of Yugoslav Sociology* (i–viii). Beograd: Srpsko sociološko društvo. [In Serbian]
- Antonić, S. (2012). One Hundred Years of Sociology in Serbia, *Sociološki pregled XLVI* (1–4) Special Edition. Available at: <http://www.socioloskipregled.org.rs/category/brojevi/2010-2017/2012/>. [In Serbian]
- Đorđević, J. (1957). *On Public Opinion*. Beograd: Rad. [In Serbian]
- Đorđević, T. (1975). *Political Public Opinion*. Novi Sad: RU Radivoj Ćirpanov. [In Serbian]
- Đorđević, T. (1979). *Information Theory: Mass Communication Theory*. Ljubljana: Partizanska knjiga OOUR Izdavačko-publicistička delatnost Beograd. [In Serbian]
- Golenkova, Z. T. (2022). *A Contribution to the History of Yugoslav Sociology*. Translated by Suzana Stojković. Beograd: Srpsko sociološko društvo. [In Serbian]
- Golenkova, Z. T. (1984). *A Contribution to the history of sociological thought in Yugoslavia*. Moscow: Akademii nauk USSR – Institut sociologičeskiih issledovanii, Publishing "Nauka". [In Russian]
- Golenkova, Z. T., Gorshkov, M. K. (2014). Changes in the Social Structure of Russian Society Within the Period of Transformation. In: L. Peilin, M. K. Gorshkov, C. Scalon & K. L.

- Sharma (eds). *Handbook on Social Stratification in the BRIC Countries* (21–36). Translated by Miljana Protić. Beograd: Zavod za udžbenike. [In Serbian]
- Golenkova, Z. T., Narbut, N. P. (2015). *History of Sociological Thought in Central and Eastern European Countries*. Translated by Natalija Žimbek. Beograd: Zavod za udžbenike. [In Serbian]
- Grečić, V. (1975). *Modern Migration of Labour in Europe*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu. [In Serbian]
- Marković, D. Ž., Golenkova, Z. T., Šuvaković, U. V. (2009). *Sociology*. Kosovska Mitrovica: Filozofski fakultet; Niš: MB Grafika. [In Serbian]
- Meštrović, M. (1978). The Social Trait of Communication, *Prilozi Zavoda za kulturu Hrvatske* (2), Special Edition. [In Serbian]
- Mitrović, M. (1982). *Yugoslav Pre-War Sociology*. Beograd: IIC SSO Srbije. [In Serbian]
- Tanić, Ž. (1974). *Villagers at European Crossroads: The Analysis of Economic Migration*. Beograd: Institut društvenih nauka – Centar za sociološka istraživanja. [In Serbian]
- Tanić, Ž. (1979). *Proletariat outside the Homeland*. Beograd: Institut društvenih nauka, Prosveta. [In Serbian]